

JAROSLAV LOPOUR / 11. 2. 2016

Miroslav Cikán

Filmový režisér a scenárista Miroslav Cikán sice nepatří mezi slavné a připomínané osobnosti české kinematografie, ovšem přínos českému filmu 30. až 50. let od tohoto plodného tvůrce padesátky snímků rozličných žánrů a úrovně je neoddiskutovatelný.

Narodil se 11. února 1896 v Praze do dělnické rodiny jako druhý z pěti dětí. Jeho otec Josef Cikán (1872–1946) se ve 30. letech stal filmovým epizodkářem. Po měšťanské škole mladý Miroslav studoval v letech 1910–1913 obchodní školu a následně prošel několika malířskými a sochařskými kurzy. Do filmového oboru pronikl již v roce 1914 a zůstal mu natrvalo věrný až do konce své umělecké dráhy.

Během let 1914–1933 prošel postupně řadou profesí. U filmových společností Chicagofilm, Moldaviafilm, Universalfilm nebo Decla – Bioscop působil jako pomocný dělník v ateliéru, pracovník ve filmových laboratořích, praktikant a ve druhé polovině 20. let překladatel a autor českých mezititulků u zahraničních filmů. Svoji netvůrčí filmovou činnost zakončil jako úředník jedné filmové půjčovny, které se na nějaký čas stal i ředitelem. Na rozdíl od jiných kolegů se k filmové režii dostal opožděně po téměř dvaceti letech. Jako čerstvý sedmatřicátník debutoval režijně v té době ještě stále pro naši filmovou tvorbu neobvyklým detektivním žánrem. Předlohou se pro jeho první snímek *Záhada modrého pokoje* (1933) stal o rok mladší německý film Ericha Philippiho a Ericha Engelse *Geheimnis des blauen Zimmers*. Díky dobrému diváckému přijetí české verze vstoupil Miroslav Cikán úspěšně mezi české režiséry.

Rovněž druhý projekt, komedie *Dům na předměstí* (1933) podle stejnojmenného románu Karla Poláčka, zaznamenal umělecký i divácký úspěch. Oproti předloze autoři Hugo Haas, Cikán a Poláček v příběhu obrousili satirické a depresivní rysy, ovšem komika Huga Haase, Antonie Nedošinské (kvůli které se z hlavní postavy despotického pana domácího stala hádavá paní domácí šitá herečce přímo na tělo), Hany Vítové a ostatních tyto nedostatky vynahradila. Filmy *Záhada modrého pokoje* i *Dům na*

předměstí producenty přesvědčily, že Miroslav Cikán je spolehlivým tvůrcem a příležitostným scenáristou ovládajícím své řemeslo. Jak se následně ukázalo, byl také ochoten přijmout jakoukoliv nabídku.

Proto již v roce 1934 režíroval Cikán pět snímků, roku 1939 dokonce sedm. S počtem téměř čtyřiceti filmů vzniklých během let 1933–1945 patřil mezi nejvytíženější tvůrce své generace. Nutno podotknout, že se jeho filmografie vyznačuje širokým žánrovým rozpětím (od komedií, melodramat a operet až po dramata, detektivky, psychologické i špionážní opusy), ale i výkyvy v kvalitě a úrovni. Z těch průměrných si připomeňme operety a hudební komedie *Na růžích ustláno* (1934), *Na Svatém Kopečku* (1934), *Veselá bída* (1939), *Štěstí pro dva* (1939), melodramata *Král ulice* (1935), *Děvče za výkladem* (1937), *V pokušení* (1938), *Osmnáctiletá* (1939) nebo komedie *Barbora řádí* (1935), *Lojzicka* (1936), *Poslíček lásky* (1937), *Vandiny trampoty* (1938), *Dobře situovaný pán* (1939), *Konečně sami* (1940) či *Pelikán má alibi* (1940).

I v záplavě melodramat a operet se Miroslav Cikán pravidelně snažil vytvořit i kvalitní a náročné projekty, kterými navázal na své debuty. Jeden z nich, *Vzdušné torpédo 48 / Případ plukovníka Švarce* (1936) se pro tvorbu 30. let stal výjimečným s žánrem špionážního dramatu, ovšem některé přepjaté scény dnes ztratily na věrohodnosti.

Následující rok do kin uvedl v pořadí druhý přepis stejnojmenného románu a divadelní hry Josefa Haise Týneckého *Batalion* (1937). V příběhu podle skutečné události z 19. století se úspěšný advokát František Uher (František Smolík) vinou své manželky propadá na dno lidské společnosti a jako alkoholik končí ve staropražské hospodě Batalion mezi těmi nejchudšími. Cikán se sice nezbavil sentimentálnosti a idealizace, ale podařilo se mu vykreslit prostředí ztroskotaných lidských existencí, z nichž kromě hlavního hrdiny Františka Smolíka vyniká Hana Vítová (nešťastná číšnice Mimi), Eduard Kohout (domnělý šlechtický levoboček), Eman Fiala (pianista Lojzík), Ella Nollová (harfenice), Václav Trégl (vysloužilce Vondruška) nebo Milada Gampeová (Frau Mastná). Celkovou sugestivnost a naturalismus prvního, ještě němého filmového zpracování *Batalionu* Přemysla Pražského z roku 1927 s Karlem Hašlerem v hlavní roli se mu překonat nepodařilo. *Batalion*, který reprezentoval naši kinematografii na V. Mezinárodním filmovém festivalu v Benátkách 1937, se zařadil mezi Cikánovy nejkvalitnější filmové počiny.

Drama Její pastorkyně (1938) podle Gabriely Preissové na plátna kin přišlo v březnu tragického roku 1938. I tento snímek vyniká režisérskou snahou o poctivý převod literární předlohy do filmového tvaru a výběrem kvalitního hereckého obsazení v čele s Marií Ptákovou, Leopoldou Dostalovou, Marií Glázrovou, Ladislavem Boháčem a Jiřím Dohnalem. Na úspěch studentských filmů kolegy Martina Friče navázal Cikán povedenými tituly Příklady táhnou (1939) a Studujeme za školou (1939).

Zdařilé byly i spolupráce s našimi tehdejšími předními komiky. S Vlastou Burianem natočil Miroslav Cikán v každé své tvůrčí dekádě jeden snímek. Po „prášilovském“ Hrdinném kapitánu Korkoránovi (1934) to byla situační komedie Provdám svou ženu (1941) a nakonec budovatelská komedie Muž v povětrí (1955), která se stala pro Vlastu Buriana poslední příležitostí zahrát si ve filmu hlavní roli. Na zdárnou spolupráci s Hugem Haasem po letech navázal ještě dvěma komediami, byla to emancipovaná Andula vyhrála (1938) a konverzační Svět kde se žebře (1938). Z častých spoluprací s Jindřichem Plachtou vyčnívají tklivé komedie Kdybych byl tátou (1938), Karel a já (1942), U pěti veverek (1944) a zejména retrospektivní komedie Z českých mlýnů (1942) o příhodách venkovského mlynáře (Theodor Pištěk) a krajánka Šafránka (Jindřich Plachta) při jejich pobytu v Praze v době konání Jubilejní výstavy 1908. Bez Jiřího Voskovce se pod Cikánovým vedením stal Jan Werich v postavě uprchlého vězně starostou U nás v Kocourkově (1934) a Oldřich Nový jako spisovatel detektivních románů bojoval se zločineckou tlupou v kriminální komedii Paklíč (1944).

Z Cikánovy tvorby v protektorátním období zůstala nedokončená pohádka Dlouhý, Široký a Bystrozraký (1942) a psychologická Předtucha (1944). Pod pseudonymem Friedrich Zittau vytvořil pro společnost Pragfilm dvě německé komedie Das schwarze Schaf / Černá ovce (1943) a Glück unterwegs / Hudbou za štěstím (1943). Těsně po osvobození režisér dokončil za okupace roztočené psychologické drama Lavina (1945–1946) a následně zrealizoval své poslední dva kvalitní snímky. Tím prvním bylo napínavé válečné drama z konce okupace Hrdinové mlčí (1946) s Ladislavem Boháčem, tím druhým film naprosto odlišného žánru, rozverná historická hříčka z dob Karla IV. Alena (1947) o nevěrné ženě, kterou nedokáže uhlídat ani samotný ďábel.

Další filmová tvorba Miroslava Cikána z konce 40. a z 50. let, ze které je dnes známá jen už zmíněná komedie Muž v povětrí, se vyznačuje neduhy pounorového období, tedy politickou angažovaností a schematičností. Historickou kuriozitou je bezpochyby

budovatelské drama *Výstraha* (1953) podle námětu a scénáře Marie Majerové. Film měl původně režírovat Otakar Vávra, po něm Jiří Krejčík a Jiří Sequens, nakonec volba padla na Miroslava Cikána. Jak později vzpomínal Jiří Krejčík, když byl film „předveden ministru [Václavu] Kopeckému, chytil se prý pan ministr za hlavu a zaúpěl: Ježíšmarjá, Mařenka [Majerová] [...] se nám zbláznila. Film běžel tři dny v kinech a pak byl tiše stažen.“[1] Opravdu toto nákladné a socialistického realismu se až přehnaně držící filmové dílo vidělo od června 1954 do prosince 1960, kdy bylo v oběhu, na pouhých třiačtyřiceti představeních 1 788 diváků.[2]

Poúnorovou i životní tvorbu po osmi hraných filmech režisér ukončil kriminálním dramatem *Konec cesty* (1959) a stříhovým medailonem *Otomar Korbelář* (1960). Za režii slovenského dramatu *Boj sa skončí zajtra* (1950) se stal nositelem Státní ceny II. stupně (1951) a u příležitosti oslav 60 let československé kinematografie byl jmenován zasloužilým umělcem (1958). Režisér a scenárista Miroslav Cikán zemřel 1. února 1962 v Praze, krátce před šedesátými šestými narozeninami.

Miroslav Cikán dnes nepatří mezi připomínané tvůrce 30. a 40. let, jako byli Otakar Vávra, Martin Frič, František Čáp nebo Václav Krška, byl ale zručným a zkušeným filmařem, více však rutinérským řemeslníkem než umělcem. Jako komerčně úspěšný pracoval s herci v ateliérech rychle, ekonomicky a spolehlivě. Obdobně tvořil i jeho souputník Vladimír Slavínský. Cikán i Slavínský tvořili nejčastěji nenáročné komedie a melodramata, přesto se snažili alespoň odvést filmařky kvalitní práci. Zatímco Slavínský se k umělecky závažnému tématu uchýlil pouze snímkem *Advokát chudých* (1941), Miroslav Cikán se k takovému druhu filmů snažil vracet opakovaně.

Poznámky:

[1] Kolář, Jan, Vidět zjitřeně. O to jde! Velký rozhovor s Jiřím Krejčíkem. *Divadelní noviny*, XIII, č. 22 (28. 12. 2004), příloha, s. III.

[2] Danielis, Aleš aj., *Československé filmy ve filmové distribuci I. Dlouhé hrané zvukové filmy 1930–1987*. Praha: Ústřední půjčovna filmů, 1988, s. 266.